

HEMŞİRELİK YÜKSEK OKULU ÖĞRENCİLERİNİN DUYGUSAL YÜZ İFADELERİNİ TANIMA BECERİLERİ VE ÖĞRETİMİN ÖĞRENCİLERİN BECERİLERİNİ GELİŞTİRMEYE ETKİSİ*

Reva BALCI AKPINAR**

Özge UZUN***

Kabul Tarihi:30.03.2006

ÖZET

Bu çalışma, öğrencilerin duygusal yüz ifadelerini tanıma düzeylerini belirlemek ve duygusal yüz ifadelerini tanıma becerisini geliştirmeye yönelik yapılan öğretimin etkinliğini değerlendirmek amacı ile yapılmıştır.

Araştırma, tanımlayıcı, öntest-sontest kontrol gruplu deneme modeli ile yarı deneysel olarak yapılmıştır. Araştırmaya, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu'nda 2001-2002 öğretim yılında birinci ve dördüncü sınıflarda öğrenimlerini sürdüren toplam 160 öğrenci alınmıştır. Veriler, öğren-cilerden soru formu ve Dökmen tarafından geliştirilen "Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Testi" (YİTT) aracılığı ile toplanmıştır. Değerlendirmede yüzdelik hesaplamalar, t testi, Kruskal Wallis varyans analizi, korelasyon testi ve Mann Whitney-U testi kullanılmıştır

Çalışmada, birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin duygusal yüz ifadelerini anlama becerileri arasında anlamlı fark olmadığı bulunmuştur. Deney grubu ile kontrol grubunda yer alan öğrencilerin sontest puan ortalamaları arasında ileri düzeyde ve deney grubu lehine fark olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, deney grubunda bulunan öğrencilerin ön-test puan ortalamaları ile son-test puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı iken, kontrol grubunda bu fark anlamlı bulunmamıştır.

Anahtar Sözcükler: Duygusal yüz ifadeleri, sözsüz iletişim, hemşirelik öğrencileri

ABSTRACT

Recognizing Skills of Emotional Facial Expressions of the Students of School of Nursing and the Effect of Teaching on the Improvement of Students' Skills

This study was carried out with the aim of determining levels of recognizing emotional facial expressions and to evaluate the effectiveness of education carried out on the improvement skills of students relating the emotional facial expressions.

The research was carried as descriptive and pretest-posttest experiment model with control group, and semi-experimental. Total 160 students attending to their educations at the first and fourth classes of Atatürk University School of Nursing in the academic year of 2000-2001 were included in the study. One hundred sixty students were included in the study. The data were obtained from the students by means of "Emotional Facial Expressions Recognition Test" developed by Dökmen, and question form. In the statistically evaluation of the data, percentage calculations, t test, Kruskal Wallis variance analysis, correlation test and Mann Whitney-U test were used.

In this study there wasn't statistically significant difference among score means of Emotional Facial Expressions Identification Test of the first and fourth class students. It was determined that there was statistically significant difference in favour of experiment group in advanced level between experiment group and post test score means of control group's students. In addition, there was no statistically significant difference in control group while there was statistically significant distinction between posttest score means and those of pretest of the students in the experiment group.

Keywords: Emotional facial expressions, nonverbal communication, nursing students

* Bu çalışma, 2003 yılında doktora tezi olarak kabul edilmiştir. 7-10 Eylül 2005 tarihlerinde 3. Uluslararası 10. Ulusal Hemşirelik kongresinde poster bildiri olarak sunulmuştur.

** Atatürk Üniversitesi Erzurum Sağlık Yüksekokulu (Yrd. Doç. Dr) e-mail:reva@atauni.edu.tr

*** Tez danışmanı İnönü Üniversitesi Malatya Sağlık Yüksekokulu (Doç. Dr)

GİRİŞ

İletişim, hemşirelik mesleğinde, bozulan dengeyi sağlamak amacıyla kullanılan tüm süreçlerin temelini oluşturur. Hemşireler, iletişim aracılığı ile yardım ilişkisi kurmanın yanı sıra, sorunları tanımlama ve çözüme, stresle baş etmede ve sağlık eğitimi yapmada iletişim tekniklerini kullanırlar (Terakye 1998, Erdal 1998, Birol 2002, Velioğlu 1999).

Etkili iletişimle; daha doğru bilgi toplanır ve daha doğru tanı konulur. Hemşireler hastaların gerçek duygularını öğrenirler, hastalar ise kendilerine bakım verenlere daha çok güvenirler. Böylece, hastaların tedavilere direnci azalır, gerginlik ve korkularını dışa vurmaları kolaylaşır. Etkili iletişim yoluyla, yaşlılara, ölümü yaklaşan kişilere, küçük çocuklara, ağrı çeken hastalara, zekâ özürlü bireylere daha profesyonel bakım verilebilmekte ve bu bakım hastaların yaşama isteğinin artmasına ve hastanede kalış süresinin azalmasına neden olabilmektedir (Gordon and Edwards 1997, Ambody et al. 2002, Kocaman 1994, Misae et al. 2002).

Tutku, endişe, korku gibi duygulara sahip olan insanlar bu duygularını iletmek için bilinçli ya da bilinçsiz sözel olmayan mesajlar iletmektedirler. İletişimde mesajlar sözlerle iletiğinden daha çok, davranışlar ve ses tonu ile iletilirler. Ses tonu ve davranışlar sözler kadar kolay kontrol edilemediği için duygu ve düşünceler gerçeğe daha uygun şekilde ortaya çıkmaktadır. Literatürde (Baltaş ve Baltaş 2000, Pease 2001, Terakye 1998), mesajların %60'ının bedenle, %30'unun ses tonu ile, %10'unun ise sözcüklerle iletiğği belirtilmektedir. Hemşirelik, psikomotor, bilişsel ve duyuşsal beceriler kadar, belki de daha yoğun olarak duyguları anlamayı gerektiren bir meslek olma özelliğindedir. Hemşirenin hasta ve onların aileleri ile etkili iletişim

kurabilmesi için, sözsüz iletişim becerilerinin iyi olması gereklidir (Davies 1994, Freixa and Marcos 1999).

Korku, anksiyete, ümitsizlik gibi birçok sorunun tanımlanmasında, hastanın yüz ifadelerinin farkına varılması önemlidir (Carpenito 1999). Ağrıyı tanılamada, yüz ifadelerinden yararlanılarak hazırlanmış olan "Yüz İfadelerini Derecelendirme Ölçeği" nin kullanılması (Kocaman 1994, Eti Aslan 2002) ağrıyı gidermede çok yardımcı olmaktadır. Yüz ifadeleri kullanılarak hazırlanmış uygun ölçüm araçlarıyla hastanın başka duygularını da tanımlamak hastaya yeterli bakım vermede yardımcı olacaktır. Duygusal yüz ifadelerini anlamının yararlarından birisi de bireylerin duygularının şiddeti hakkında bilgi elde edilmesidir. Depresyon geçiren bir kişinin yüz ifadesinin öfke ve korkuya işaret ettiği kanıtlanmıştır (Schober 2001). Demanslı hastalara, bebeklere, ağrı yaşayan bireylere, yaşlılara, işitme ve konuşma engelli kişilere ve yabancı bir kültürden olan hastalara bakım veren hemşirelerin temel iletişim becerilerinden çok daha fazlasına gereksinimleri olabilir. Bu kişilerle kurulan iletişimde özellikle sözel olmayan işaretlere karşı daha dikkatli olunmalıdır (Ambody et al. 2002, Huang et al. 2001, Poole and Craig 1992)

Duyguları anlamının hemşirelik eğitiminde ve bakımında çok önemli olan, ancak sıklıkla gözden kaçan bir konu olduğu uzun yıllardan beri vurgulanmaktadır (Mann 1975). Bu konuda yapılan eğitimin iletişim çatışmalarına girme eğilimini azalttığı belirtilmektedir (Dökmen 1986, Dökmen 2001). Bu nedenle, hemşirelik eğitiminde duygusal yüz ifadelerini anlama becerilerinin geliştirilmesi gibi konulara yer verilmesi ve bu alanda kapsamlı araştırmaların yapılmasına gereksinim vardır.

Bu çalışma, hemşirelik yüksekokulu öğrencilerinin duygusal yüz

ifadelerini tanıma beceri düzeylerini, etkileyen faktörleri ve bu konuda yapılan öğretimin beceri düzeyine olan etkisini incelemek amacı ile yapılmıştır.

Araştırmanın Hipotezleri:

Hipotez 1: Klinik deneyimi olan öğrencilerin duygusal yüz ifadelerini tanıma becerilerine ilişkin puan ortalamaları, klinik deneyimi olmayan öğrencilerin puan ortalamalarından daha yüksektir.

Hipotez 2: Duygusal yüz ifadelerini tanıma becerisi ile ilgili öğretim yapılan grubun puan ortalaması, öğretim yapılmayan grubun puan ortalamasından daha yüksektir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Türü:

Bu araştırma, tanımlayıcı, öntest-sontest kontrol gruplu deneme modeli ile, yarı deneysel olarak yapılmıştır (Büyüköztürk 2001, Karasar 1995).

Araştırmanın Evreni ve

Örnekleme: Araştırmanın evrenini, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu-lunda 2001–2002 öğretim yılının bahar yarıyılında öğrenimlerini sürdürmekte olan birinci ve dördüncü sınıf öğrencileri (161 öğrenci) oluşturmuştur. Veriler, 6 Mart – 7 Haziran 2002 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin alınmasının nedeni, öğrencilerin klinik deneyiminin, duygusal yüz ifadelerini anlama becerilerine olan etkisini incelemektir. Örneklem seçimi yapılmadan tüm öğrencilerin çalışma kapsamına alınması planlanmış, ancak birinci sınıfta kayıtlı olan bir öğrenci okula devam etmediği için çalışma kapsamına 160 öğrenci alınmıştır.

Deney ve Kontrol Gruplarının

Oluşturulması: Her sınıf kendi arasında öntest puan ortalaması benzer olan iki gruba ayrılmıştır. Grupların hangisinin deney, hangisinin kontrol grubu olduğu kura çekilerek yansız atama ile belirlenmiş (Büyüköztürk 2001, Aksakoğlu 2001) ve toplam 80 öğrenci

deney, 80 öğrenci ise kontrol grubunda yer almıştır.

Verilerin Toplanması: Veriler araştırmacı tarafından, literatür (Baltaş ve Baltaş 2000, Dökmen 1986, Robertson 1999) bilgileri doğrultusunda hazırlanan 17 sorudan oluşan soru formu ve Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Testi (YİTT) ile toplanmıştır.

Duygusal Yüz İfadelerini Teşhis Testi

Dökmen (1986) tarafından geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirliği yapılan bu test, 17 duygusal durumu belirten 53 adet 9x15 cm boyutlarında renkli fotoğraftan oluşmuştur. Fotoğraflarda canlandırılan duygusal yüz ifadeleri şunlardır (Dökmen 1986):

Mutlu, üzgün, öfkeli, hayret içinde, küçük görme, tikslenme, korkma, nötr, mutlu-üzgün, mutlu-küçük görme, üzgün-öfkeli, korkma-hayret etme, hayret-öfke, mutlu-hayret içinde, üzgün-küçük görme, öfkeli-tikslenme, üzgün-hayret içinde.

Dökmen (1986), geliştirmiş olduğu bu testin geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında korelasyon katsayı ortalamasını güvenilirlik için $r = .90$ bulmuştur. Bu çalışmada da güvenilirlik için kontrol grubunun öntest ve sontest puan ortalamaları arasındaki ilişki pearson korelasyon testi ile değerlendirilmiş, aradaki ilişki $r = .75$ olarak bulunmuştur. Bu sonuç, YİTT' nin güvenilirliğinin uygun olduğunu göstermektedir (Aksakoğlu 2001).

Testin Uygulanması: YİTT öğrencilere, duygusal yüz ifadelerini anlama becerilerini geliştirme amacı için, yapılan öğretiminden önce ve sonra olmak üzere, toplam iki defa uygulanmıştır. Öğrenciler 20'şer kişilik gruplar halinde testin uygulandığı dershaneye alınmıştır. Duygusal ifade-leri yansıtan fotoğraflar ve "duygu sınıfları listesi" öğrencilere verilerek, fotoğraflara 30 cm mesafeden ve 45° açı yapacak

şekilde bakmaları (Dökmen 1986) istenmiştir. Fotoğraflara bakarken zaman sınırlaması getirilmemiştir. Öğrencilerden, fotoğraflara ve duygu sınıfları listesine bakarak uygun olan yanıtı bulmaları istenmiştir.

Testin değerlendirilmesi: Yüz ifadelerini teşhis testinde tam olarak doğru bilinen her madde "2" puandır. Test, *tek temel duyguyu* belirten yüz ifadesi doğru bilinmişse "2" puan, doğru yanıtın yanında fazladan yanıt verilmişse "1" puan, yanıt bilinmemişse "0" puan şeklinde, *iki temel duyguyu* birlikte yansıtan yüz ifadelerinin ikisi de doğru bilinmişse "2" puan, biri doğru bilinmişse "1" puan, bilinmemişse "0" puan şeklinde değerlendirilmektedir. Bu durumda testten alınabilecek en yüksek puan 106 dır. Birey ne kadar yüksek puan alırsa o kadar başarılı sayılır (Dökmen, 1986).

Öğretimin Yapılması: Deney grubunda yer alan öğrencilerin öğretimleri yapılmadan önce, kontrol grubunda bulunan öğrencilere öntest yapıldıktan bir ay sonra sontest uygulanmıştır. Böylece, kontrol grubunda bulunan öğrencilerin deney grubunda olan öğrencilere yapılan öğretimden etkilenmeleri önlenmiştir.

Deney grubundaki birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerine 20'şer kişilik gruplar halinde "**duygusal yüz ifadelerini anlama**" becerisini artırmaya yönelik öğretim yapılmıştır. Birinci ve dördüncü sınıfların deney grubundaki 20 kişilik grupların her birine 50 dakika öğretim, 10 dakika ara olacak şekilde toplam 4 ders saati süren öğretim yapılmış ve öğrencilere konu ile ilgili ödevler verilmiştir. Öğretim stratejisi olarak sunuş ve buluş yolu kullanılmış, öğretimde görsel-işitsel araçların yanında, rol - play, tartışma ve soru-yanıt yöntemleri de kullanılmıştır (Beydoğan 2001). Öğretimin teorik bölümü, öğrencilerin haftalık ders programları ve uygun zamanları dikkate

alınarak, araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere yapılan öğretimde şu alt başlıklara yer verilmiştir:

- İletişimin tanımı,
- Hasta-hemşire ilişkisinde iletişimin önemi,
- Sözsüz iletişim ve sözsüz iletişimi anlamının önemi,
- Beden dili ve beden dilini anlamının önemi,
- Yüz ifadeleri ve yüz ifadelerini tanımanın önemi,
- Yüz ifadelerini yorumlama ile ilgili bilgi verilmesi, yorumlamayı güçlendirme yolları ve öğrencilerden duygusal yüz ifadelerini ayna karşısında canlandırmayı isteme,
- Duygusal yüz ifadelerini yansıtan çeşitli resimlerin ve şekillerin incelenmesi,
- Film izleyerek yüz ifadelerini inceleme.

Verilerin Değerlendirilmesi: Verilerin kodlanması ve istatistiksel analizler, SPSS (Statistical Package for Social Science) 9.05 for Windows, hazır istatistik programında yapılmıştır. Öğrencilerin tanıtıcı özelliklerini incelemek için, yüzdelik hesaplamalar, Kruskal Wallis varyans analizi (KWX2), Mann-Whitney U testi (MW-U), t testi, ölçeğin güvenilirliğini test etmek için pearson korelasyon testi kullanılmıştır.

Araştırmanın bağımsız değişkeni öğrencilere yapılan öğretim, bağımlı değişkeni ise öğrencilerin yüz ifadelerini teşhis etme beceri düzeyidir (Büyüköztürk 2001, Aksakoğlu 2001, Akdur 1996, Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu 1997).

Etik İlkeler: Çalışmaya başlamadan önce öğrencilere çalışmanın amacı, yöntemi ve beklenen sonuçları ile ilgili açıklama yapılmıştır. Bütün öğrenciler çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul etmişlerdir. Kontrol grubunda bulunan öğrencilere istedikleri takdirde, çalışmanın verilerinin toplanması sona erdikten sonra, deney

grubunda bulunan öğren-cilere yapılan öğretimin yapılabileceği söylenmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma kapsamına alınan öğrencilerin yaş ortalaması deney grubunda 20.18 ± 1.88 , kontrol grubunda 20.62 ± 1.66 olarak tespit edilmiştir. Deney grubundaki öğrencilerin %52.8'inin, kontrol grubundaki öğrencilerin ise %47.2'sinin yaşamlarının büyük bölümünü ilde geçirdikleri bulunmuştur. Deney grubunda olan öğrencilerin %49.2'si, kontrol grubunda olanların ise

%50.8'i daha önceden beden dili ile ilgili bilgi aldıklarını belirtmişlerdir.

Öğrencilerin bazı sosyodemografik ve kişisel özellikleri (okuduğu sınıf, en çok yaşadığı yer, çalışma durumu, sinema ya da tiyatroya gitme sıklığı, televizyon izleme sıklığı) ile YİTT' den aldıkları puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (sırası ile $t = -.973$, $KW_x^2 = 2.928$, $MW-U = 555.000$, $KW_x^2 = 2.989$, $t = 0.57$, $p > 0.05$).

Tablo 1. I ve IV. Sınıf Öğrencilerinin Öntest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması.

Sınıf	Sayı	X	SS	Anlamlılık
I	80	65.62	7.77	$t = -.973$
IV	80	66.71	6.28	$p > 0.05$

Öğrencilerin buldukları sınıf ile öntest puan ortalamaları karşılaştırıldığında, I. sınıf öğrencilerinin puan ortalamasının 65.62 ± 7.77 , IV. sınıfların puan ortalamasının ise 66.71 ± 6.28 olduğu (Tablo 1) ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($t = -.973$, $p > 0.05$). Bu sonuç, klinik deneyimin duygusal yüz ifadelerini anlamada tek başına etkili olmadığını düşündürmekte ve çalışmanın I. hipotezini doğrulamaktadır (I. Hipotez: Klinik deneyimi olan öğrencilerin duygusal yüz ifadelerini tanıma becerileri puan ortalamaları, klinik deneyimi olmayan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksektir).

Erdem ve Akdoğan' ın (1998) hemşirelerle yaptığı çalışmada, meslekte

çalışma yılının yüz ifadelerini anlamaya herhangi bir etkisinin olmadığı bulunmuştur. Bu çalışmanın bulgusu ile Erdem ve Akdoğan' ın (1998) bulgusu benzerlik göstermektedir. Klinik deneyimin artmasıyla birlikte, insan faktörünün yerini rutinlerin alması bu sonucun ortaya çıkmasında etkili olmuş olabilir. Tıp öğrencileri üzerinde yapılmış olan bir araştırmada (Helfer 1970), tıp eğitimi ilerledikçe öğrencilerin hastalarla olan ilişkilerinin zayıfladığı bulunmuştur. Dökmen' in (1986) çalışmasında ise, Eğitim Bilimleri I. sınıf öğrencileri ile IV. sınıf öğrencilerinin YİTT puanları arasındaki farkın IV. sınıf öğrencilerinin lehine anlamlı olduğu belirlenmiştir.

Tablo 2. Deney ve Kontrol Grubunda Olan Öğrencilerin Öntest ve Sontest Puan Ortalamalarının Grup İçi Karşılaştırılması

Grup	Öntest			Sontest			Anlamlılık
	S	X	SS	S	X	SS	
Deney Grubu	80	65.91	7.46	80	77.02	6.83	$t = -11.873$ < 0.001
Kontrol Grubu	80	66.42	6.68	80	65.98	8.06	$t = .440$ > 0.05

Deney ve kontrol grubunda olan öğrencilerin öntest ve sontest puan ortalamalarının grup içi karşılaştırılması Tablo 2' de gösterildi. Deney grubunda olan öğrencilerin öntest puan ortalamasının 65.91 ± 7.46 , sontest puan ortalamasının ise 77.02 ± 6.83 olduğu görülmektedir. Öntest-sontest puan ortalamaları arasındaki fark, deney grubundaki öğrencilerde istatistiksel olarak anlamlı ($t = -11.873$ $p < 0.001$) bulunurken, kontrol grubundaki öğrencilerde anlamlı bulunmamıştır ($t = .440$, $p > 0.05$).

Deney grubundaki öğrencilere duygusal yüz ifadelerini anlama becerisini arttıracak yönde yapılan öğretimin bu sonuca neden olduğu düşünülmektedir. Yapılan öğretimde duygusal yüz ifadelerini anlamayı kolaylaştıracak bilgilerin verilmesinin yanı sıra, öğrencilerin belirli bir süre yüz ifadelerine yoğunlaşmaları da sağlanmıştır.

Dökmen (1986) çalışmasında, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi ve Tiyatro Bölümü öğrencilerine, Mann (1975) ise, Kansas State Üniversitesi'nde hemşirelik öğrencilerine duygusal yüz ifadelerini anlama becerisi öğretimi yapmıştır. Her iki çalışmada da, öğretim yapılan öğrenci gruplarının sontest puanlarında anlamlı düzeyde artış olduğu saptanmıştır. Bu çalışmanın bulguları ile Dökmen' in (1986) ve Mann' in (1975) çalışmalarının bulguları benzerlik göstermektedir. Bu durumda, duygusal yüz ifadelerini anlama becerisinin planlı öğretimle geliştirilebileceği söylenebilir. Kontrol grubunun öntest-sontest puan ortalamaları arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı bulunmaması, bu gruba konu ile ilgili öğretim yapılmamış olmasından ileri gelebilir. Dökmen'in (1986) ve Mann' in (1975) çalışmalarında da kontrol gruplarının sontest puanlarında herhangi bir artışın olmadığı bulunmuştur.

Tablo 3. Deney ve Kontrol Gruplarındaki Öğrencilerin Sontest Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

Grup	S	X	SS	Anlamlılık
Deney Grubu	80	77.02	6.8	$t = 9.338$
Kontrol Grubu	80	65.98	38.06	$p < 0.001$

Deney grubunun sontest puan ortalamasının 77.02 ± 6.83 , kontrol grubunun ise 65.98 ± 8.06 olduğu saptanmıştır. Deney ve kontrol gruplarının sontest puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak ileri düzeyde, deney grubunun lehine anlamlı bulunmuştur ($t = 9.338$, $p < 0.001$) (Tablo 3). Sonucun deney grubuna yapılmış olan öğretimden ileri geldiği düşünülmektedir. Bu sonuç ile çalışmanın II. hipotezi doğrulanmıştır (Hipotez II: duygusal yüz ifadelerini anlama becerisi bu konuda yapılan öğretimle gelişir).

Dökmen' in (1986) ve Mann' in (1975) çalışmalarında da benzer şekilde, deney ve kontrol grubunun sontest puan ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak önemli bulunmuştur.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Birinci ve dördüncü sınıf öğrencilerinin YİTT öntest uygulamasında, duygusal yüz ifadelerini anlama becerileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olmadığı (Tablo 1)

Duygusal yüz ifadelerini anlama becerisini geliştirmek amacı ile öğretim alan öğrencilerin (deney grubu) öntest puan ortalaması ile sontest puan ortalaması arasındaki farkın ileri düzeyde anlamlı olduğu ($p < 0.001$), kontrol grubundaki öğrencilerin öntest ve sontest puanları arasında fark olmadığı ($p > 0.05$) bulundu (Tablo 2).

Deney ve kontrol grubunda bulunan öğrencilerin sontest puanları arasındaki farkın istatistiksel olarak

anamlı olduğu görüldü ($p < 0.001$, Tablo 3).

Sonuç olarak; Duygusal yüz ifadelerini tanıma becerisinde öğretimin etkili olduğu, diğer davranış ya da sosyal özelliklerin etkili olmadığı söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda;

Hemşirelik Yüksek Okullarının eğitim programlarında, özellikle "İletişim" ya da "hemşirelikte kişiler-arası ilişkiler" gibi derslerde, duygusal yüz ifadelerini anlama becerisini geliştirmeye yönelik konulara yer

verilmesi, bu konunun üzerinde önemle durulması,

Bu becerilerin uygulama alanlarında kullanılıp geliştirilebilmesi için bu konunun I. sınıftan itibaren öğrencilere verilmesi,

Duygusal yüz ifadelerini geliştirmek amacı ile hazırlanan öğretim planının, gelişen teknolojinin olanaklarından yararlanılarak zaman içinde daha etkili hale getirilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

Akdur R (1996). Sağlık Bilimlerinde Araştırma ve Tez Yapma Rehberi. Ankara.

Aksakoğlu G (2001). Sağlıkta Araştırma Teknikleri ve Analiz Yöntemleri. Dokuz Eylül Üniversitesi Matbaası, İzmir.

Ambody N, Koo J, Rosenthal R et al. (2002). Physical therapists "Nonverbal communication predicts geriatric patients" health outcomes. *Psychology and Aging* 17(3):443-452.

Baltaş Z, Baltaş A (2000). Bedenin Dili. Onüçüncü Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Beydoğan HÖ (2001). Öğretimi Planlama ve Değerlendirme. Birinci Baskı, Eser Ofset, Erzurum.

Bırol L (2002). Hemşirelik Süreci. Beşinci Baskı, Etki Matbaacılık, İzmir.

Büyükoztürk Ş (2001). Deneysel Desenler Öntest-Sontest Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi. Öncü Basımevi, Ankara.

Carpenito LJ (1999). Handbook of Nursing Diagnosis. Çev. Editörü: Firdevs Erdemir, Hemşirelik Tanıları El Kitabı, Yedinci Baskı, Nobel Kitabevleri, İstanbul.

Davies P (1994). Nonverbal communication with patient. *British Journal of Nursing* 3(5):220-3.

Dökmen Ü (2001). Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati. Onyedinci Baskı, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Dökmen Ü (1986). Yüz ifadeleri konusunda verilen eğitimin duygusal yüz ifadelerini teşhis etme becerisi ve iletişim çatışmalarına girme eğilimi üzerindeki etkisi. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erdal E (1998). Hemşirelikte Temel İlke ve Uygulamalar. İkinci Baskı, Dağışan Ofset, İzmir .

Erdem Y, Akdoğan E (1998). Hemşirelerin duygusal yüz ifadelerini anlayabilme becerileri. *Yeni Tıp Dergisi* 15(5): 280-282.

Eti Aslan F (2002). Ağrı değerlendirme yöntemleri. Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi 6(1):10.

Freixa GJ, Marcos SM (1999). Nonverbal communication by the presurgical patient. *Revista De Enfermeria* 22(2): 103-10.

Gordon T, Edwards WS (1997). Doktor Hasta İşbirliği. Çev. Editörü:Emel Aksay, Sistem Yayıncılık, İstanbul.

Helfer R (1970). An objective comparison of the pediatric interviewing skills of freshman and senior medical student. *Pediatrics* 45:623-627.

Huang Y, Tang S, Helmete D et al. (2001). Differential judgement of static facial expressions of emotions in three cultures. *Psychiatry Clinical Neurosciences* 55(5):479-83.

Karasar N (1995). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Yedinci Baskı, Sim Matbaası, Ankara.

Kocaman G (1994). Ağrı: Hemşirelik Yaklaşımları. Birinci Baskı, Saray Yayıncılık, İzmir.

Mann DP (1975). An investigation of the effects of a training program for female student nurses in the recognition of emotion in the facial region. Kansas State University, PhD. Psychology.

Misae RN, Vickie A, Lambert RN (2002). Communication effectiveness of nurses working in a variety of settings within one large university teaching hospital in western

Japan. Nursing and Health Sciences
4(4):149.

Pease A (2001). Body Language. Çeviri
Editörü: Yeşim Özben, Dördüncü Baskı,
Rota Yayıncılık, İstanbul.

Poole GD, Craig KD (1992). Judgements of
Genuine, suppressed, and faked facial
expression of pain. Journal of Personality
and Social Psychology 63(5): 797-805.

Robertson AK (1999). Etkili Dinleme.
Çeviri Editörü: Sabri Yarmalı, Birinci Baskı,
Hayat Yayınları, İstanbul.

Schober O (2001). Beden Dili: Davranış
Anahtarı. Çev. Editörü: Süeda Özbent,
Dördüncü Baskı, Arion Yayınevi, İstanbul.

Sümbüloğlu K, Sümbüloğlu V (1997).
Biyostatistik. Şahin Matbaacılık, Ankara.

Terakye G (1998). Hasta Hemşire İlişkileri.
Zirve Ofset, Ankara.

Veliöğlu P (1999). Hemşirelikte Kavram ve
Kuramlar, Alaş Ofset, İstanbul.